

Univerzitet Crne Gore
Fakultet političkih nauka

Analiza medijskog diskursa

Četvrto predavanje – Konverzaciona analiza

Karakteristike govornog diskursa

Karakteristike govornog diskursa

- Analiza govornog diskursa istražuje (Vuković-Stamatović 2020, 27):
 - 1) Način na koji se teme u razgovoru pojavljuju, smjenjuju i nestaju;
 - 2) Kako se o značenju teme pregovara;
 - 3) Kako se uspostavlja identitet govornika;
 - 4) Kako se upotrebljava jezik u cilju uspostavljanja društvenih odnosa.

Konverzaciona analiza

- Konverzaciona analiza jedan je od pristupa kojim analiziramo usmenu komunikaciju, odnosno govorni diskurs
- Konverzaciona analiza predviđa nekoliko modela konverzacije

Modeli konverzacije u analizi govornog diskursa

- Osnovni modeli konverzacije su:

1) *Susjedni parovi*

PRIMJER: Osoba A: Dobar dan, kako ste?

Osoba B: Dobro, hvala.

2) *Razmjene*

PRIMJER: Osoba A: Možete li mi pozajmiti papir?

Osoba B: Naravno, izvolite.

Osoba A: Hvala puno.

Govorni činovi u analizi govornog diskursa

- Govorni činovi su činovi komunikacije
 - Bah (Bach 1998) u svom istraživanju identifikuje sljedeće grupe činova:
 1. **konstative**: potvrđivanje, tvrđenje, objavljivanje, odgovaranje, klasifikovanje, pretpostavljanje, poricanje, neslaganje, identifikovanje, opisivanje, informisanje...;
 2. **direktive**: savjetovanje, prekoravanje, preklinjanje, upozoravanje, dozvoljavanje, zahtijevanje, zabranjivanje, naređivanje, davanje instrukcija...;
 3. **komisive**: garantovanje, pozivanje, nuđenje, obećavanje, zaklinjanje...;
 4. **ekspresive**: izvinjavanje, čestitanje, pozdravljanje, zahvaljivanje...
- (nav. prema: Vuković-Stamatović 2020, 29).

Saradnja u konverzaciji

- Grajs (Grice 2006) navodi da cjelokupna konverzacija počiva na sljedećim maksimama, kojih se prećutno drže svi učesnici komunikacije:
 - A. Maksimalna kvaliteta: budi iskren (od učesnika se očekuje da će govoriti istinu);
 - B. Maksimalna kvantiteta: budi kratak / ne budi preopširan (od učesnika se očekuje iskaz odgovarajuće dužine, ni prekratak ni predug, zavisno od teme i situacije);
 - C. Maksimalna relevantnosti: budi relevantan (od učesnika se očekuje da će u svom iskazu pominjati ono što je relevantno za dati razgovor/učesnike);
 - D. Maksimalna načina saopštavanja: budi jasan (od učesnika se očekuje da na dovoljno jasan način iznesu ono što žele da kažu).

(nav. prema: Vuković-Stamatović 2020, 29-30).

Konverzaciona analiza

- Analiza konverzacije je nastala kao pokušaj da se detaljno i sistematično analizira ljudska interakcija, odnosno konverzacija (Nikolić 2018).

Konverzaciona analiza

- Ervin Gofman je sociolog koji je svojim pristupom diskursu, pripremio teren za nastanak konverzacione analize.

Konverzaciona analiza

- Glavni utemeljivači *konverzacione analize* su Harvi Saks i Emanuel Šeglof

Konverzaciona analiza

- Analiza konverzacije proučava „snimljeni, spontano nastali govor u interakciji, sa ciljem da se otkrije kako učesnici razumiju jedni druge, kako repliciraju, sa centralnim fokusom na to kako se redosljed replika u interakciji generiše“ (Hutchby and Wooffitt, 1998: 14).
- Ko prvi replicira?
- Na koji način?
- Zbog čega?
- Ko replicira češće?

Konverzaciona analiza

- Konverzaciona analiza koristi audio ili video snimke govora, kao korpus analize.
- Snimci se potom transkribuju (prevode iz govorne u pisanu formu) prema specijalnim konvencijama.

Osnovne pretpostavke konverzacione analize

- Saks i Šeglof (Sacks & Schegloff, 1984: 71-72) izdvajaju dvije osnovne pretpostavke konverzacione analize:
 - 1) Bar jedna (najčešće ne više od jedne osobe) govori u određenom trenutku.

Primjer

- Grajs (Grice 2006) navodi da cjelokupna konverzacija počiva na sljedećim maksimama, kojih se prećutno drže svi učesnici komunikacije:
 - A. Maksimalna kvaliteta: budi iskren (od učesnika se očekuje da će govoriti istinu);
 - B. Maksimalna kvantiteta: budi kratak / ne budi preopširan (od učesnika se očekuje iskaz odgovarajuće dužine, ni prekratak ni predug, zavisno od teme i situacije);
 - C. Maksimalna relevantnosti: budi relevantan (od učesnika se očekuje da će u svom iskazu pominjati ono što je relevantno za dati razgovor/učesnike);
 - D. Maksimalna načina saopštavanja: budi jasan (od učesnika se očekuje da na dovoljno jasan način iznesu ono što žele da kažu).

(nav. prema: Vuković-Stamatović 2020, 29-30).

Primjer

- Grajsove maksime je nadogradio Lič definišući maksime **učtivosti**.
- Valić-Nedeljković (2021) tvrdi da “učtivost” u ovom kontekstu znači društveno prihvatljivo ponašanje sagovornika za određenu sredinu, ne odnosi se samo na “ja” i “drugi” već i na “treće” koji u trenutku komunikacije možda i nisu prisutni (na primjer medijska publika).

Primjer

1) Maksimalna **TAKTA**

- a/ minimizirati štetu drugima
- b/ maksimizirati korist za druge.

2) Maksimalna **VELIKODUŠNOSTI**

- a/ minimizirati korist za sebe,
- b/ maksimizirati štetu za sebe.

3) Maksimalna **ODOBRAVANJA**

- a/ minimaliziranje omalovažavanja drugog,
- b/ maksimaliziranje uvažavanja drugog.

(nav. prema: Valić-Nedeljković 2021).

Primjer

4) Maksimalizacija **PRISTOJNOSTI**

- a/ minimalizacija nevažavanja drugog,
- b/ maksimalizacija uvažavanja drugog.

5) Maksimalizacija **SAGLASNOSTI**

- a/ minimalizacija neslaganja između sebe i drugoga,
- b/ maksimalizacija saglasnosti između sebe i drugoga.

6) Maksimalizacija **SIMPATIJE**

- a/ minimalizacija antipatije između sebe i drugoga,
- b/ maksimalizacija simpatije između sebe i drugoga.

(nav. prema: Valić-Nedeljković 2021).

Primjer

- Osim navedenih maksima Lič raspravlja i o drugim aspektima učtivosti kao što su:
 - 1) prekidanje sagovornika,
 - 2) upadanje u riječ,
 - 3) ćutanje u trenutku kada se očekuje govorenje,
 - 4) postavljanje neprimjerenih pitanja u određenim komunikativnim situacijama.

Osnovne pretpostavke konverzacione analize

- Saks i Šeglof (Sacks & Schegloff, 1984: 71-72) izdvajaju dvije osnovne pretpostavke konverzacione analize:
 - 1) Bar jedna (najčešće ne više od jedne osobe) govori u određenom trenutku. To je uređeno konvencijama i normama konverzacije. Ukoliko više od jedne osobe ili niko u određenom trenutku ne govori, učesnici konverzacije po pravilu to odmah primjećuju i „popravljaju stanje“
 - 2) Govornici se stalno smjenjuju. Smjenjivanje govornika odvija se po određenim pravilima.

Cilj smjenjivanja govornika je da se preuzme riječ, čime se preuzima i **kontrola**.

Konverzaciona analiza

- U konverzacionoj analizi se naročito ističe da se tokom razgovora uloge govornika i slušalaca smjenjuju, odnosno da se govornici smjenjuju tako što preuzimaju **red govorenja** (Nikolić 2018, 34).

Smjenjivanje govornika

- Saks je ustanovio niz pravila za preuzimanje redova govorenja. Osoba koja govori može na tri načina odrediti sljedećeg govornika:
 - 1) Može odabrati sljedećeg govornika (npr. novinar/ka uputi pitanje – šta Vi mislite o tome gospođo xy?);
 - 2) Može završiti svoj iskaz, ali ne odabrati sljedećeg govornika. U tom slučaju drugi govornik može samoinicijativno početi da govori;
 - 3) Može završiti svoj iskaz, ali ne odabrati sljedećeg govornika, nakon čega može, ali ne mora, nastaviti da govori dok neko drugi ne preuzme riječ.

(Nikolić 2018, 35).

Smjenjivanje govornika

- Bez obzira na ova pravila, smjenjivanje govornika **ne** funkcioniše često tako što svako čeka da prvi govornik završi ili da nekome da riječ
- Smjenjivanje govornika je jako važno u konverzionoj analizi jer trenutak u kom se govornici smjenjuju i način smjenjivanja, određuje **kontrolu** u diskursu
- Analiza konverzacije pretpostavlja da govornici treba da prepoznaju trenutak kada je prethodni govor završen, pa onda da se uključe
- Međutim, u medijskom, a i u svakodnevnom diskursu, često se dešava da govornici jedni drugima upadaju u riječ i da istovremeno govore

Konverzaciona teorija – Emanuel Šeglof

- Oslanjajući se na Gofmana, Šeglofova konverzaciona teorija punu pažnju posvećuje **kontekstu**.
- Šeglof razvija analitička sredstva za istraživanje razgovora u kontekstu (talk-in-context).
- Za Šeglofa se kontekst odnosi na karakteristike i pojedinačne aspekte okruženja.
- Šeglofa je zanimalo na koji način kontekst determiniše razgovor, odnosno koliko određeno okruženje utiče na formu, oblik, sadržaj, karakter konverzacije učesnika u razgovoru, odnosno kako kontekst proceduralno utiče na razgovor

Konverzaciona teorija – Emanuel Šeglof

Postoje **dva osnovna modela** shvatanja konteksta:

- (a) jedan uzima u obzir **mnogobrojne činioce** koji opredjeljuju ponašanje učesnika u konverzaciji bilo da su neposredno zavisni od njih ili ne;
- (b) drugi pitanje konteksta **ograničavaju na sumu činilaca** koji su neposredno vezani za određenu komunikaciju.

Konverzaciona teorija – Emanuel Šeglof

Kontekst može biti:

a) **Statičan** (nepromjenljiv u okviru istog diskursa)

b) **Dinamičan** (promjenljiv u okviru istog diskursa)

Sve što je unaprijed dati kontekst markirano je **statičnošću**.

PRIMJER: U emisiji „Argumenti“ statični kontekst je dužina trajanja emisije, voditelj emisije, medij na kom se emisija emituje.

Konverzaciona teorija – Emanuel Šeglof

Koji konteksti utiču na govorni diskurs u medijima:

- a) društveno-politički kontekst;
- b) kontekst mjesta (sjedište medija, radnog mjesta novinara/ke);
- c) kontekst određenog medija (radija, TV ili intervju u štampi) i same emisije;
- d) kontekst teme.

Redovi govorenja kod Šeglofa

- Šeglof tvrdi da je razgovor prije svega socijalna interakcija koja nam nešto govori o onima koji razgovaraju, kontekstu u kom to rade, ali i o sekvencama i vremenskom slijedu razgovora.
- Šeglof je zato smatrao da pojedine sekvence razgovora nama postepeno otkrivaju kako se dijalog oformljuje između sagovornika.
- Jedna vrsta tih sekvenci je **red govorenja**.

A: Kakvo je vrijeme danas?

B: Onako, oblačno.

Ono što je izgovorila osoba A, a potom osoba B, čini dva reda govorenja.

Redovi govorenja kod Šeglofa

A: Kakvo je vrijeme danas?

B: Onako, oblačno.

Ono što je izgovorila osoba A, a potom osoba B, čini dva reda govorenja.

Svaki red govorenja ima tri osnovna elementa:

- 1) početak;
- 2) mjesto tranzita govora, odnosno prepoznatljivo mjesto kraja reda kada sljedeći sagovornik može preuzeti inicijativu;
- 3) kraj.

Redovi govorenja kod Šeglofa

- Red treba da pokaže kako se bira sljedeći govornik i na koji način se odvija interpersonalna saradnja. Na raspolaganju nam je, po Šeglofu, nekoliko pravila:
 1. Postavljanje pitanja, zahtjeva uz oslovljavanje druge osobe
(Gospodine Markoviću, šta Vi mislite...?)
 2. Izricanje nekog stava/ocjene i imena osobe koju bismo za sljedećeg govornika
(Gospodine Markoviću, prije godinu dana ste tvrdili da ćete povećati zaposlenost)
 3. Namjerno markiranje kraja reda govorenja, bez oslovljavanja
(Sada bih da prodiskutujemo aktuelnu politiku za povećanje zaposlenosti)
 4. Izostavljanje bilo kakvog signala, pa sljedeći govornik može biti bilo ko i ući u razgovor kad on procijeni.

- Problem nastaje kada ne signaliziramo ko je sljedeći govornik jer onda u komunikaciji često može doći do preklapanja.
- Drugi element reda govorenja – **mjesto tranzita**, kada polako komunikaciju ustupamo drugom sagovorniku, najosjetljiviji je dio reda.

- Drugi autori su Šeglofu zamjerali što nije ozbiljnije u jedinicu analize uključio neverbalnu komunikaciju koja je u spontanom razgovoru licem u lice nosilac značajnih poruka i iste je hijerarhijske važnosti kao i verbalni (Valić-Nedeljković 2021).

Literatura

- Savić, S. (1993). *Diskurs analiza*. Filozofski fakultet, 119-122.
- Živković, B. (2014). Analiza konverzacije: od sociologije do lingvistike. Analiza diskursa: teorije i metode, 77-97.